

DALASTRATEGIN 2030

TILLSAMMANS FÖR ETT HÅLLBART DALARNA

REGIONAL UTVECKLINGSSTRATEGI 2021-2030

UPPLAGA 2026

INNEHÅLL

Ett hållbart Dalarna med utvecklingskraft i alla delar av länet	4
Från ord till handling	5
Tillsammans för Dalarnas utveckling	5
Flera strategier som samspelar och bidrar	5
Verktyg för strategisk samverkan	7
Kraftsamlingar	7
Uppföljning och gemensamt lärande	7
Målområden	9
Tvärgående perspektiv	9
Ett klimatsmart Dalarna	11
Resurseffektivt utan klimatpåverkan	11
Hållbar och resurseffektiv mobilitet	12
Biologisk mångfald och resiliens vid klimatförändringar	13
Ett konkurrenskraftigt Dalarna	15
Livskraftigt näringsliv för hållbar tillväxt	15
Väl utvecklad och hållbar transportinfrastruktur	16
En väl fungerande kompetensförsörjning	17
En nyskapande och innovativ region	19
Ett sammanhållet Dalarna	21
Goda livsmiljöer med känsla av närhet	21
Engagemang och delaktighet för utveckling och god beredskap	22
En inkluderande, jämlik och jämställd region med god hälsa	23
Bilagor	26
Dalarna idag	26
Samhällsutmaningar som drivkraft för Dalarna	28
Läshänvisningar	31

Regional utvecklingsstrategi för Dalarnas län. Fastställd i Region Dalarnas fullmäktige i juni 2021, och sedan reviderad i februari 2026.

Formgivning: Kommunikationsenheten Region Dalarna. Tack till kommunerna som bidragit med bilder.

ETT HÅLLBART DALARNA MED UTVECKLINGSKRAFT I ALLA DELAR AV LÄNET

Dalarna står inför stora samhällsutmaningar, som i många stycken delas med övriga Sverige, Europa och världen. För att möta utmaningarna krävs gemensam kraftsamling, och det behöver ske nu. Dalarna har förutsättningar att möta utmaningarna och göra dem till möjligheter. Det här är Dalarnas regionala utvecklingsstrategi, Dalastrategin, och den ska vara stöd och språngbräda i det arbetet. Strategin har tagits fram i bred dialog och visar en gemensam vilja och inriktning för länets utveckling.

Det övergripande och långsiktiga målet för Dalastrategin är ett hållbart Dalarna med utvecklingskraft i alla delar av länet. Det ska dessutom inte bara vara hållbart idag, även kommande generationer ska kunna leva goda liv i ett framtida Dalarna. Arbeta inom tre målområden driver arbetet mot ett hållbart Dalarna:

- **Ett klimatsmart Dalarna**
- **Ett konkurrenskraftigt Dalarna**
- **Ett sammanhållet Dalarna**

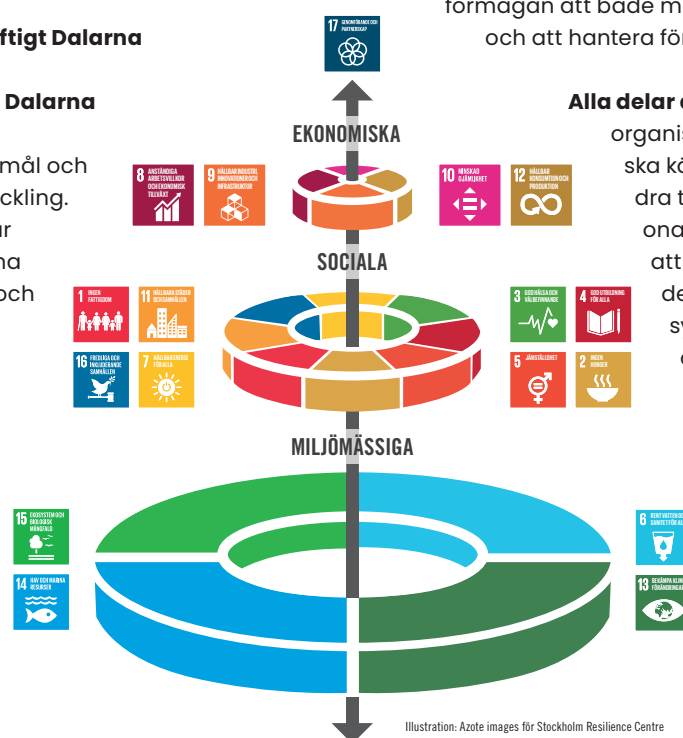
Hållbarhet är både ett mål och medel för regional utveckling. Det är genom en hållbar omställning som Dalarna stärker sin attraktivitet och konkurrenskraft.

För att Dalarna ska nå hållbarhet krävs omställning i alla delar av samhället. Konflikter mellan olika mål och samhällsutmaningar kommer att uppstå. De behöver då lyftas, synliggöras och vägas mot varandra.

Utvecklingskraft innebär att det finns en lokal och regional kapacitet att driva utvecklingsfrågor. Kapaciteten kan vara ekonomisk och politisk, men det handlar framför allt om kunskap och engagemang inom organisationer och hos individer.

I begreppen utvecklingskraft och kapacitet ryms också frågan om samhällets resiliens, som handlar om förmågan att både mobilisera motståndskraft och att hantera förändringar.

Alla delar av Dalarna – människor, organisationer och platser – ska känna att de både kan bidra till och ta del av den regionala utvecklingen. Genom att utgå från varje plats och de människor som bor där, synliggöra utmaningar och ta vara på möjligheter och resurser, ska det regionala utvecklingsarbetet skapa utvecklingskraft i hela Dalarna.

FRÅN ORD TILL HANDLING

Dalastrategin är Dalarnas regionala utvecklingsstrategi, och med det länets gemensamma vägledning för hur Dalarna ska utvecklas på lång sikt. Strategin grundar sig i det uppdrag som landets 21 regioner har från regering och riksdag att utarbeta och fastställa en regional utvecklingsstrategi för länet, samt samordna genomförandet och uppföljningen av strategins målsättningar.¹

Ett läns utveckling är beroende av insatser inom många områden och från en mängd aktörer. Dalastrategin ska därför inte ses som ett fristående dokument, utan som en del i ett större regionalt utvecklingssystem där samverkan är avgörande. I det följande beskrivs hur vi tillsammans skapar förutsättningar för Dalarnas utveckling och hur olika strategier samspelar för att nå gemensamma mål.

TILLSAMMANS FÖR DALARNAS UTVECKLING

Det är många aktörer som arbetar med att utveckla Dalarna – de femton kommunerna, näringslivet och dess organisationer, arbetsmarknadens parter, den idéburna sektorn och folkbildningen, Högskolan Dalarna, Länsstyrelsen i Dalarnas län, andra statliga myndigheter, Region Dalarna och, inte minst, alla invånare. Samtidigt är de utmaningar vi har att hantera komplexa och de hänger ofta samman. Det gör att lösningar behöver tas fram och hanteras sektorsövergripande och gemensamt.

Att utveckla en region är en ständigt pågående process som sker i samspel mellan ett stort antal aktörer, och att stärka detta samspel är en nyckelfråga för länets utveckling. Ett starkt regionalt ledarskap är centralt för strategins genomförande.

Genom goda men också utmanande samtal skapar vi delaktighet och engagemang, och det är också så vi bygger samsyn och lägger grund för utvecklad samverkan och samhandling. Konsensus är inte alltid målet men där det behövs lägger vi egna intressen åt sidan och verkar för det gemensamma bästa. Samhandling behöver ske både inom Dalarna och utanför länet, med andra aktörer och regioner, i Sverige och andra länder.

FLERA STRATEGIER SOM SAMSPELAR OCH BIDRAR

Dalastrategin är övergripande, långsiktig och pekar ut en gemensam riktning. Strategin konkretiseras i regionala delstrategier och handlingsplaner (gröna rutor i bilden nedan). Kraften i genomförandet förstärks ytterligare när olika aktörer i sina verksamhetsplaner (gula rutor i bilden nedan) beskriver hur de arbetar mot de gemensamma målen i Dalastrategin.

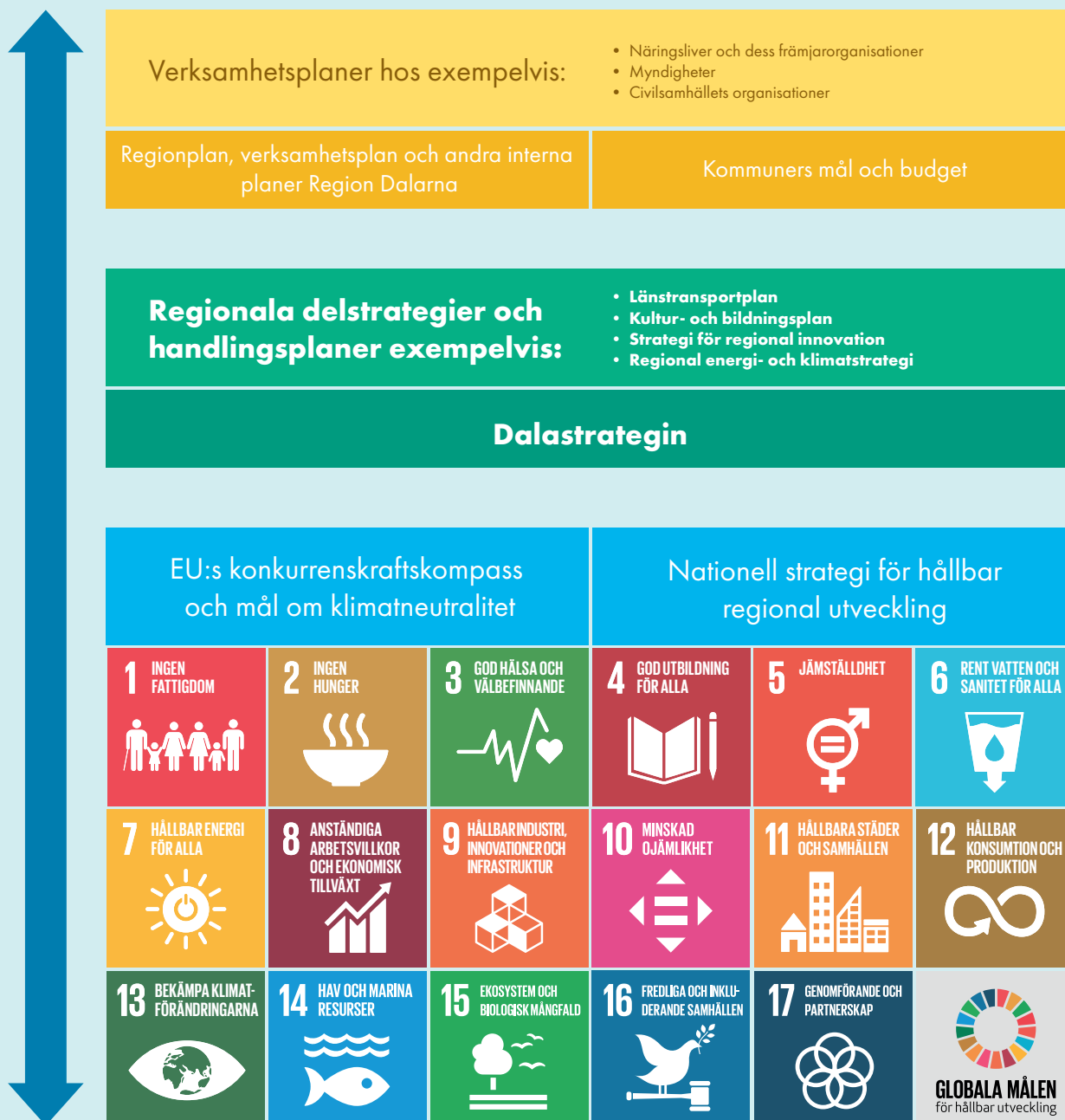
Vissa delstrategier styrs, precis som Dalastrategin, genom förordningstexter. Andra delstrategier tas fram på egna regionala initiativ. Dokumenten kan ha olika benämningar så som strategi, program, plan, etc. Vad som är viktigt är att det handlar om formuleringar **för länets gemensamma arbete** inom ett visst område. Delstrategierna har kopplingar till olika positioner och prioriteringar i Dalastrategin och konkretiserar såväl mål som insatser.² Precis som i arbetet med Dalastrategin behöver dessa strategier, både i framtagande och genomförande, genomsyras av bred delaktighet och samskapande. Ett särskilt ansvar finns att inkludera unga och urfolket samerna.³

Den regionala utvecklingsstrategin bidrar också till genomförandet av internationella och nationella mål och utvecklingsstrategier. Det handlar framför allt om **Agenda 2030, EU:s konkurrenskraftskompass och mål om klimatneutralitet 2050**, samt **det nationella målet för den regionala utvecklingspolitiken** som handlar om att skapa "Utvecklingskraft med stärkt lokal och regional konkurrenskraft för en hållbar utveckling i alla delar av landet".

¹ Lag (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar

² För att få en bild över aktuella delstrategier, se www.dalarnasutveckling.se.

³ Detta i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter samt Lag (2022:66) om konsultation i frågor som rör det samiska folket.

Modell flernivåstyre: En bredd av insatser inom många politikområden är viktigt för att uppnå målet för den regionala utvecklingspolitiken. Sådana insatser sker med utgångspunkt i de mål som har beslutats på olika nivåer, och för olika politikområden, men där insatser även bidrar till att uppnå målet för den regionala utvecklingspolitiken.

För aktuella delstrategier, se www.dalarnasutveckling.se

VERKTYG FÖR STRATEGISK SAMVERKAN

För att bygga kapacitet och utvecklingskraft har vi ett antal verktyg. Genom att använda dessa verktyg på ett strategiskt sätt nyttjas länets resurser på ett smartare sätt, vilket stärker utvecklingskraften både lokalt och regionalt.

- **Nätverk och mötesforum.** Det regionala samarbetet bygger på en väl fungerande representativ organisering. Regionala aktörer som Länsstyrelsen och Region Dalarna skapar mötesforum och koordinerar nätverk, med öppenhet för att vi på förhand inte vet vilka aktörer som kan bidra med lösningar till länets utmaningar.
- **Kunskap och analys.** Kunskap, både från vetenskapliga studier och beprövade erfarenheter, är en grundbult i allt utvecklingsarbete. Analys används för att utvärdera vad som fungerar, identifiera utmaningar och fatta informerade beslut för att främja lärande och utveckling. Det vi gör ska grundas i kunskap, och genom gemensamma analyser skapas samsyn om utmaningar och utvecklingsbehov.
- **Kommunikation och påverkan.** Strategisk kommunikation handlar om att få rätt budskap att nå rätt målgrupp via de mest effektiva kanalerna. En samlad röst och ett samordnat påverkansarbete säkerställer att politik på nationell och EU-nivå beaktar utmaningar och tillvaratar möjligheter i vår region.
- **Finansiering.** Förändring och omställning kräver både ett tillflöde av resurser och att befintliga resurser används smartare och effektivare. Genom att arbeta tillsammans ökar möjligheterna att mobilisera andra resurser, som exempelvis EU-medel, men öppnar också för att få perspektiv på befintliga resurser och hur de kan användas effektivare.
- **Utforskande och innovativa arbetssätt.** I arbetet med komplexa samhällsutmaningar vet vi inte alltid vilka idéer, behov och lösningar som är de bästa – vi måste helt enkelt prova oss fram. Utforskande är ett förhållningssätt, men kan även vara konkreta arbetssätt och metoder. Gemensamma lär- och pilotprojekt är viktiga verktyg i sådant arbete.

- **Överenskommelser.** Att arbeta med gemensamma mål över organisationsgränser stärks av en tydlighet i ansvarsfördelning mellan aktörerna. Beroende på fråga och medverkande aktörer kan uppdrag formaliseras genom exempelvis avsiktsförklaringar och samverkansavtal, för att klargöra vem som åtar sig att göra vad.

KRAFTSAMLINGAR

För att få gemensam kraft krävs riktning. Den övergripande riktningen är tydlig – ett hållbart Dalarna med utvecklingskraft i alla delar av länet. Detta övergripande mål är något alla kan bidra till i sina uppdrag och verksamheter. För att få mer kraft och snabbare resultat runt särskilt angelägna utmaningar jobbar vi också med gemensamma kraftsamlingar. Kraftsamlingarna ska skapa lärande och förflyttning inom områden där vi behöver samverka mer och gränsöverskridande.

En kraftsamling är således en tidsatt, målstyrd och samordnad insats där aktörer i länet fokuserar på samma prioriterade utmaning och mobiliserar resurser, mandat och uppföljning kring ett fåtal gemensamma mål.

Ägandeskapet för Dalarnas gemensamma kraftsamlingar ligger hos Beredningen för Dalarnas utveckling (BDU), som ansvarar för såväl prioriteringar som uppföljning.⁴ Kraftsamlingar kan pågå i olika tidsspann beroende på fokusområde och sammanhang. Nya kraftsamlingar kan beslutas om årligen, och pågående kraftsamlingar avrapporteras årligen.

UPPFÖLJNING OCH GEMENSAMT LÄRANDE

Uppföljningen av Dalastrategin syftar till att synliggöra utvecklingen i länet och att utvärdera resultatet av satsningar och hur väl arbetsprocesserna fungerar. Målet är att bidra till gemensamt lärande och vägledning genom en tydlig bild av nuläget och fördjupad kunskap om insatser för att nå strategins mål.

Arbetet leds av Region Dalarna i samverkan med Länsstyrelsen, kommuner och andra aktörer. Uppföljningen ska främja långsiktigt lärande och behöver därmed kunna utvecklas över tid, indikatorer kan därför komma att justeras vartefter utvecklingen förflyttar samhället.

Årliga rapporter tas fram för respektive uppföljningsdel och rapporteras till Regionala utvecklingsnämnden och Beredningen för Dalarnas utveckling, samt

⁴ Beredningen för Dalarnas utveckling (BDU) är ett samverkansorgan för Region Dalarna och Dalarnas kommuner i gemensamma frågor som har bäring på den regionala utvecklingen. Kommunerna företräds av respektive kommunstyrelseordförande och regionen företräds av presidiet i regionstyrelsen samt presidiet i den regionala utvecklingsnämnden.

utgör ett underlag till Dalatag. Även löpande uppföljning sker under året inom ramen för dialog och samverkan.

Uppföljningen bygger på i huvudsak tre delar:

1. Läget i Dalarna – uppföljning av strategins inriktning och resultat

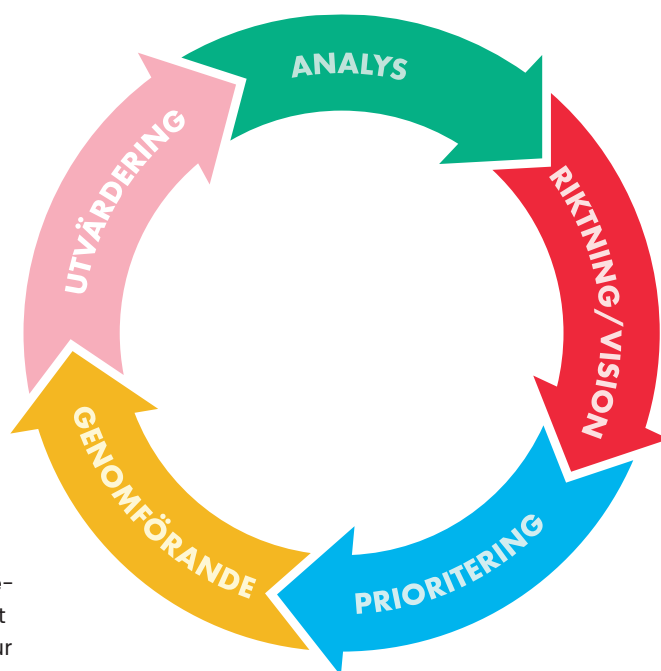
Här analyseras hur väl målen i Dalastrategin uppfylls, med fokus på utvecklingen i länet inom strategins områden. Underlag hämtas bland annat från delstrategier, Agenda 2030-indikatorer, BRP+, uppföljning av folkhälsomål och miljömål. Även utvecklingen på kommunnivå ska belysas.

2. Genomförande och kapacitetsbyggande – uppföljning av hur väl det strategiska arbetet fungerar

Denna del fokuserar på hur det regionala samarbetet och styrningen kring Dalastrategin fungerar. Det handlar om arbetssätt, resurser, samverkan och hur strategins mål integreras i planer, delstrategier och användning av resurser regionalt, som t.ex. I:I-medel.

3. Kraftsamlingar

Varje kraftsamling formuleras i en egen tidsatt handlingsplan. Arbetet följs upp med fokus på ett fåtal väl formulerade mål, effekter och hur väl involverade aktörer samarbetar.

MÅLOMRÅDEN

Arbete inom tre målområden driver arbetet mot ett hållbart Dalarna; **ett klimatsmart, ett konkurrenskraftigt och ett sammanhållet Dalarna.**

Dessa målområden är nära sammanlänkande med varandra och adresserar tillsammans de samhällsutmaningar vi har att hantera.

- **"Position 2030"** är mål på medellång sikt, kopplade till de långsiktiga målformuleringarna.
- **"Prioriteringar"** är typer av insatser/vad som ska göras för att vi ska nå våra mål.

Vi tar tillvara människors drivkraft, kompetens och engagemang

Det regionala utvecklingsarbetet ska vara öppet och inkluderande. Ju fler som känner sig delaktiga i samhällsutvecklingen, desto mer utveckling kan vi åstadkomma. Där olika människor, kunskaper och perspektiv möts uppstår nya idéer. Det finns sju diskrimineringsgrunder som skyddas av lagen, dessa är en självklar bas för det regionala utvecklingsarbetet. Särskilt prioriterat är; Jämställdhet som en grundläggande rättighet men också nödvändigt för länets

utveckling. Utrikesfödda bidrar med nya kunskaper och perspektiv och är inte minst viktiga för Dalarnas arbetsmarknad. Barns och ungas perspektiv, idéer och kompetenser är nödvändiga för ett hållbart Dalarna.

TVÄRGÅENDE PERSPEKTIV

Det finns också ett antal aspekter, eller snarare utgångspunkter, som behöver genomsyra alla mål och insatser. Vi har valt att kalla det tvärgående perspektiv.

Vi tar tillvara olika platser förutsättningar och möjligheter

Dalarna består av en mångfald av landsbygder, samhällen och städer som alla är viktiga och kompletterar varandra. Samtidigt varierar förutsättningarna för utveckling och tillväxt. Utvecklingsarbetet ska därför vara platsbaserat och utgå från varje plats unika styrkor, utmaningar och sammanhang.

Att arbeta utifrån funktionella geografier, där människors vardagsrörelser, näringslivets flöden och naturens system hänger samman, skapar förutsättningar för mer träffsäkra beslut och effektiv samverkan. Ett gemensamt rumsligt perspektiv gör det möjligt att se hur utvecklingen i en del av länet påverkar andra, och hur samarbeten över kommun- och länsgränser kan stärka hela Dalarnas utveckling.

Sju diskrimineringsgrunder enligt lag:

- kön
- könsidentitet eller könsuttryck
- etnisk tillhörighet
- religion eller annan trosuppfattning
- funktionsnedsättning
- sexuell läggning
- ålder

Vi bygger beredskap för det oväntade med hållbarhet som grund

När en allvarlig händelse eller kris inträffar måste samhällets hantering fungera utan dröjsmål. Det är många olika aktörer som ska verka inom sina respektive ansvarsområden men också tillsammans. God samverkan blir i krislägen en avgörande framgångsfaktor.

Beredskap och hållbar utveckling ska ses som sammanlänkade utvecklingsområden, vilket möjliggör omställning inom flera områden samtidigt. I en tid av ökad geopolitisk osäkerhet och snabba teknologiska skiften blir "dubbel användning" – teknologier, produkter eller kunskap som kan användas för både civila och militära ändamål – en central fråga för att stärka resiliens, konkurrenskraft och säkerhet.

Att öka beredskap och resiliens innebär att planera för hela hotskalan: från större olyckor och naturkatastrofer till terrorangrepp och krig. Det handlar bland annat om att skapa ett robust energiförsörjningssystem, arbeta med klimatanpassning, stärka transportinfrastrukturen, säkra vattenförsörjning vid kris samt öka livsmedelsproduktionen inom länet. Förmågan till innovation för stärkt beredskap och resiliens skapar också nya affärsmöjligheter för länets näringsliv.

Vi använder offentlig upphandling som ett verktyg för hållbar omställning

Offentliga affärer handlar om mer än inköp – det är strategiska beslut som kan påverka både vad som produceras och hur. Offentlig sektor har en viktig roll i omställningen genom att efterfråga hållbara varor och tjänster och därmed öka affärsnytta och samhällsnytta för ökad hållbarhet och stärka utvecklingskraften i hela länet. Miljö- och sociala hänsyn i upphandling bidrar till en hållbar utveckling, och när fler små och medelstora företag får möjlighet att leverera till offentlig sektor stärks det lokala och regionala näringslivet. Dessutom påverkar valet av var verksamheter förläggs platser förutsättningar för tillväxt.

ETT KLIMATSMART DALARNA

Ett klimatsmart Dalarna är ett resurseffektivt Dalarna utan klimatpåverkande utsläpp. Resande sker på ett enkelt och miljömässigt hållbart sätt. Det är ett Dalarna där den biologiska mångfalden har förbättrats. I ett klimatsmart Dalarna är samhällets och naturlandskapens robusthet och resiliens vid klimatförändringar god.

Den miljömässiga dimensionen i regional utveckling handlar om att säkerställa att ekosystemen fortsätter leverera de tjänster som samhället är beroende av. Genom att gå före i en miljömässigt hållbar omställning gynnas innovationer och regionalt företagande när regionala lösningar bidrar till att lösa globala problem. Det är också så vi skapar goda livsmiljöer och levnadsvillkor.

RESURSEFFEKTIVT UTAN KLIMATPÅVERKAN

Position 2030:

- Dalarna når de regionala och nationella energi- och klimatmålen⁵

Prioriteringar:

- Främja det offentliga och näringslivets arbete med att minska sina nettoutsläpp av växthusgaser
- Verka för ökad produktion av förnybar el och mer effektiv användning av energi
- Främja cirkulär ekonomi och resurseffektivitet.

2017 antogs ett långsiktigt nationellt mål om att Sverige ska vara klimatneutralt år 2045. Detta är definierat som minst 85 procent lägre växthusgasutsläpp inom landets gränser jämfört med år 1990. Målet innebär i princip att alla sektorer och verksamheter behöver vara fossilfria år 2045. Kvarvarande utsläpp härrör från jordbrukets verksamheter och en del industriella processer. Efter år 2045 ska Sverige

vara klimatpositiva, d.v.s. bidra till ett nettoupptag av växthusgaser. De nationella målen bidrar till det internationella Parisavtalet samt det europeiska målet om 85–90 procent minskning av utsläppen till år 2050. Med detta har Sverige antagit det ambitiösa målet att bli världens första fossilfria välfärdsland. I maj 2025 beslutades *Dalarnas energi- och klimatstrategi – Tillsammans mot 2045*. Strategins

övergripande mål är att skapa

förutsättningar för hållbar

utveckling på regional

och lokal nivå, och där

igenom bidra till att de

nationella energi- och

klimatmålen uppnås. För

ett klimatsmart Dalarna

som bidrar till måluppfyllelsen

av regionala, nationella och globala

mål behöver fossila bränslen fasas ut och ersättas

av klimatneutrala lösningar.

Även om Dalarna är relativt väl positionerat inom vissa områden, såsom energiproduktion, måste Dalarnas aktörer öka takten gällande utsläppsminskningar. Klimatneutrala och resurseffektiva lösningar måste prioriteras för att bidra till och möjliggöra energiomställningen både lokalt och globalt. Det behövs både direkta utsläppsminskande åtgärder, såsom skyndsamt utfasning av fossila bränslen, och långsiktiga åtgärder, exempelvis investeringar i infrastruktur som stödjer omställningen och satsningar på att få till cirkulära materialflöden.

Ett klimatsmart Dalarna är ett resurseffektivt Dalarna utan klimatpåverkande utsläpp.

5 Senast 2045 ska Sverige ha nettonollutsläpp, varav minst 85 procent av reduktionen av utsläpp ska ske i Sverige.

En god tillgång till hållbar energi är avgörande för näringslivets och hela samhällets omställning. Befintlig och potentiell produktion av fossilfri energi behöver öka, vilket skulle bidra till såväl minskade utsläpp som ökad självförsörjningsgrad. Användningen av energi behöver också effektiviseras i alla led, och modeller för mer flexibel användning behöver utvecklas. Hållbara system för distribution av värme kan även det bidra till ökad självförsörjningsgrad av energi samtidigt som det också avlastar elnäten. För att säkra energitillgången är ökad överföringskapacitet och tillförlitlig energi de grundförutsättningar som möjliggör nya etableringar och omställning av transportsystemet. För att möta elbehovet vid produktionstoppar behöver tekniker för energilagring utvecklas. En omställning i näringslivet, inte minst inom industrin, är viktig för att nå uppsatta energi- och klimatmål. Samtidigt så finns också konkurrensfördelar i en tidig omställning.

En förutsättning för minskade utsläpp av klimatkärlande växthusgaser och minskad resursförbrukning är förändrad produktion och konsumtion. Klimatsmart konsumtion innebär en förändring i efterfrågan av både varor och tjänster. Där spelar både privatpersoner och inköpare en viktig roll. Det behöver bli enklare för konsumenter, företag och offentligt upphandlande verksamheter att göra klimatsmarta val. Förändringstakten till en tillväxtmodell som ger mer tillbaka till planeten än den tar ska påskyndas. Cirkulär ekonomi och cirkulära affärsmodeller är nödvändiga.

Såväl privat som offentlig konsumtion och produktion behöver ha ett livscykelperspektiv. Med det menas att produktens hela livscykel ska vara resurseffektiv och utsläppssnål. Livscykeln innefattar råvaruutvinning, alla processer och produktionssteg fram till färdig produkt, användning av produkten och hur produkten hanteras när den är slutanvänd och ska kasseras, inklusive alla transporter och all energiåtgång i mellanleden.

Resande sker på ett enkelt och miljömässigt hållbart sätt.

HÅLLBAR OCH RESURSEFFEKTIV MOBILITET

Position 2030:

- Med nya tekniker och tankesätt är Dalarna en förebild i arbetet för en mer hållbar mobilitet

Prioriteringar:

- Möjliggöra hållbart resande och transporter
- Stärka strategisk hållbar och robust samhällsplanering

På grund av sin utsträckt geografi har Dalarna en utmaning i att utveckla transportinfrastrukturen ur ett hållbarhetsperspektiv – för införsel och utförsel av varor och tjänster för företag och privatpersoner, för arbets- och studiependling samt för besökare. Transporterna utgör en stor del av Dalarnas koldioxidutsläpp. För att nå klimat- och energimålen krävs kraftfull teknisk utveckling, såsom ökad elektrifiering och tillgång till fossilfria bränslen i kombination med beteendeförändringar.

Kollektivt resande har en central roll i utvecklandet av en klimatsmart och resurseffektiv, men också mer jämställd och jämlik mobilitet. Den traditionella kollektivtrafiken måste kompletteras med nya mobilitetslösningar och tjänster, särskilt för länets glesa miljöer. Kollektivtrafik är förenat med höga kostnader, samtidigt som det finns samhällsekonomiska vinster. För att klara omställningen krävs mod att ställa olika kostnader mot varandra. Det kollektiva resandet behöver öka.

Transportsnål fysisk planering på lokal nivå bidrar till att resor mellan bostäder, arbets- och studieplatser samt andra viktiga målpunkter sker kollektivt, till fots eller cykel. Utvecklingen av boendemiljöer och lokalisering av nya bostadsområden i anslutning till kollektivtrafik och gång- och cykelvägar, liksom planering för attraktiva bytesplatser, förenklar miljömässigt hållbara transporter. Ett aktivt resande har också positiva effekter ur ett folkhälsoperspektiv.

En ökad strategisk regional samhällsplanering med stärkt koppling mellan infrastrukturplanering, kollektivtrafikplanering och kommunernas bostadsplanering ökar möjligheterna till ett resurseffektivt och klimatsmart transportsystem och en hållbar mobilitet.

BIOLOGISK MÅNGFALD OCH RESILIENS VID KLIMATFÖRÄNDRINGAR

Position 2030:

- Dalarna har förbättrad biologisk mångfald och stärkt beredskap för att möta klimatförändringarna

Prioriteringar:

- Utveckla den gröna infrastrukturen
- Verka för stärkta ekosystemtjänster

Biologisk mångfald och väl fungerande ekosystem är en förutsättning för allt liv på jorden. Det är också en bas för goda livsmiljöer både för Dalarnas invånare och för Dalarnas näringsliv, inte minst jord- och skogsbruk samt besöksnäring. Ekosystemen behöver förvaltas så att de fortsatt kan bidra med många olika funktioner samtidigt. Samhället vinner på aktiva och hållbara näringar och mångfunktionella landskap där natur- och kulturvärden tillvaratas. Grön infrastruktur är ekologiskt funktionella nätverk av livsmiljöer och naturområden som utformas, brukas och förvaltas så att den biologiska mångfalden bevaras och därmed främjar de för samhället så viktiga ekosystemtjänsterna. Ekosystemtjänster är ekosystemens direkta och indirekta bidrag till människors välbefinnande.

Internationella studier lyfter i allt högre grad behovet av att tillvarata traditionella kunskaper för att klara klimatomställningen. Rennäringen är en central del av den samiska kultur som framförallt präglar länets nordligaste delar, och bygger på långsiktigt hållbar balans mellan människa, djur och natur.

I ett klimatsmart Dalarna är samhällets och naturlandskapens robusthet och resiliens vid klimatförändringar god.

För att klara utmaningarna med ett förändrat klimat behöver samhället planera för olika belastningar i form av nederbörd, torka, vind, insekts- och svampangrepp på grödor och skog, höga temperaturer med mera.

Här spelar god samhällsplanering på regional och kommunal nivå en viktig roll. Samhällets beredskap behöver utvecklas för att möta de olika typer av risker som nu ökar till följd av förändringar i klimatet.

Byggnad behöver anpassas för att klara ökad nederbörd i form av regn eller snö och starkare vindar. Samhällen och hus behöver anpassas och byggas för att klara värmeböljor och torrperioder. Klimatförändringar med stora regnmängder ställer ökade krav på VA-anläggningar, vattenmagasin och dammar. Säkrad tillgång på vatten och vatten av bra kvalitet är och kommer att bli en allt viktigare fråga. Materialval och olika tekniska lösningar är också viktigt för ett byggande som bidrar till ökad resurseffektivitet och minskad klimatpåverkan.

Skogen påverkas också av klimatförändringarna, skötsel och brukande behöver anpassas därefter. En lokal och hållbar livsmedelsproduktion i Dalarna är viktig för såväl ökad självförsörjningsgrad som för biologisk mångfald.

ETT KONKURRENSKRAFTIGT DALARNA

I ett konkurrenskraftigt Dalarna är näringslivet livskraftigt och bidrar till hållbar tillväxt. En väl utvecklad och hållbar infrastruktur skapar värden för näringsliv, boende och besökare. Det är ett Dalarna där allas kunskaper och kompetenser tas tillvara och där individer, näringsliv, offentlig sektor och civilsamhälle utvecklas tillsammans, i samspel med omvärlden. Det är också ett nyskapande Dalarna där utmaningsdriven innovation bidrar till ett gott samhälle och hållbar tillväxt.

Den ekonomiska dimensionen av hållbarhet i det regionala utvecklingsarbetet handlar om att skapa konkurrenskraft och sysselsättning vilket uppnås genom att använda, hushålla med och förädla idéer och resurser, på ett miljömässigt och socialt hållbart sätt. Med ett cirkulärt system där resurser och värden ständigt återskapas främjas en ekonomiskt hållbar utveckling.

LIVSKRAFTIGT NÄRINGSLIV FÖR HÅLLBAR TILLVÄXT

Position 2030:

- Dalarnas starka näringsliv är ledande inom hållbarhet, vilket öppnat för nya export- och investeringsmöjligheter

Prioriteringar:

- Verka för ett diversifierat näringsliv som är i framkant av hållbarhetsarbetet
- Verka för ökade investeringar, export och internationalisering
- Främja entreprenörskap och företagande
- Ta tillvara digitaliseringens möjligheter
- Industri och besöksnäring är fortsatt betydelsefulla näringsgrenar

I ett konkurrenskraftigt Dalarna är näringslivet livskraftigt och bidrar till hållbar tillväxt.

Efterfrågan på socialt, miljö- och klimatomfattigt hållbara samt cirkulära varor och tjänster ökar, vilket innebär att företagens konkurrenskraft alltmer avgörs av deras förmåga att bidra till lösningar på samhällsutmaningarna. Hållbara produktionskedjor och affärsmodeller är en förutsättning för hållbar konsumtion. Väl utformad arbetsrätt och produkter säkrade ur ett hälso- och miljöperspektiv kan också utgöra viktiga konkurrensfördelar för näringslivet. Kvinnors och mäns jämställda medverkan och inflytande i näringslivet, på arbetsmarknaden och i innovationsarbete är och blir en alltmer kritisk tillväxtfaktor. I Dalarna finns även en lång tradition av textil-, trä- och smideshantverk som kommer att vara till stor nytta i omställningen till cirkulära materialprocesser. Dalarnas näringsliv ska ligga i framkant i omställningen för stärkt hållbarhet. Företag som ställer om, eller vill göra det, ska stöttas. Tillgång till tillförlitlig och hållbar energi såsom beskrivs under ett klimatsmart Dalarna, samt en väl utvecklad och hållbar transportinfrastruktur är nyckelfaktorer för att möjliggöra omställning.

Ett diversifierat näringsliv med en bredd av företag med varierade storlek, inriktning och branschtillhörighet som finns utspridda i hela länet ger styrka och ökar näringslivets omställningsförmåga vid strukturomvandlingar, konjunktursvängningar och kriser. Traditionella företag, kooperativa och sociala företag bidrar tillsammans till ökad resiliens och konkurrenskraft.

Dalarna är beroende av omvärlden. Internationell samverkan behövs både för att möta samhällsutmaningar och för att ta vara på möjligheter till import, investeringar och export av våra företags produkter och tjänster. I länet finns världsledande företag i olika storlek som deltar i globala värdekedjor, en del av de mindre företagen utsätts därmed för global konkurrens trots att de bara eller främst levererar till sin regionala storkund. För att hantera den globala konkurrensen är en grön omställning en viktig prioritering och en konkurrensfördel vid export av produkter, tjänster, kompetens och upplevelser. En stark lokal och regional samverkan inom Dalarnas livsmedelssystem främjar primär- och livsmedelsproducenter att konkurrera genom sina mervärden, även i relation till nationella och globala livsmedelssystem.

En utmaning som Dalarna delar med många andra regioner är stora arbetsgivare med huvudkontor på ort utanför länet. Detta leder bland annat till statistikproblem som exempelvis kan innebära att länets produktion, BNP-bidrag, arbetstillfällen och export ibland underskattas, något som i sin tur kan ha effekter på bland annat infrastrukturplanering och tilldelning av nationella resurser.

En väl utvecklad och hållbar infrastruktur skapar värden för näringsliv, boende och besökare.

För ekonomins och samhällets förnyelse är entreprenörskap en avgörande faktor. Dalarna behöver fler, och olika typer av entreprenörer. Länets företagare är bland de äldre i Europa och ägarstrukturen tämligen homogen. Bättre förutsättningar för ägar- och generationsväxlingar är viktigt för att behålla företag och arbetstillfällen. Ett sätt att ta tillvara erfarenheter är att underlätta för anställda att ta över företag. Konkurrenskraften stärks om kompetenser från olika grupper oavsett ålder, kön eller bakgrund tas tillvara. Ungas entreprenörskap är särskilt viktigt och ska främjas, inte minst i utbildningar på olika nivåer. Genom att tydliggöra nyttan av att personer och företag tar del av främjarsystemets kompetens, olika tjänster och insatser, erfarenhetsutbyten, arenor och

nätverk ska entreprenörskapet stärkas.

Det regionala systemet för främjande, finansiering, företags- och innovationsstöd ska vara tydligt och sammanhållet. Det ska vara lätt att förstå vem som gör vad. Näringslivsklimat främjas av goda ramvillkor och väl fungerande kapitalförsörjning. Med ramvillkor avses regelverk och förutsättningar som anger villkor för att starta, driva, äga, utveckla och avveckla företag. Dessa villkor påverkar beslut i företagen såsom investeringar, lokalisering och anställningar.

Ökad digital mognad hos företag kan bidra till omställning och ökad konkurrenskraft. Genom att sprida och nyttja digitalisering i fler branscher och till fler användningsområden kan affärer utvecklas och uppstå. Exempelvis är digitaliseringen av produktion och produkter tillsammans med förmågan att omvandla växande datamängder till nya affärer avgörande framtida konkurrenskraft. Digitalisering är också en förutsättning för cirkulär ekonomi, exempelvis då många delningstjänster har sin grund i digitala lösningar. Digital transformation är en strategiskt viktig fråga som inte bara handlar om implementering av teknik, utan också utvecklandet av kompetenser och arbetsprocesser.

Det finns ett växande problem med välfärdsbrottlighet och annan ekonomisk brottslighet. Människor och företag som missbrukar välfärdssystemet för egen vinning skadar både förtroendet för det offentliga och bilden av entreprenörskap som något positivt för samhället. Utöver de ekonomiska konsekvenserna påverkas även tilliten till välfärden och demokratin negativt.

VÄL UTVECKLAD OCH HÅLLBAR TRANSPORTINFRASTRUKTUR

Position 2030:

- Dalarna har en utvecklad infrastruktur som medger större arbetsmarknadsregioner och möter näringslivets transportbehov

Prioriteringar:

- Verka för hållbara och konkurrenskraftiga godstransporter genom att stärka insatser för överflyttning mellan trafikslag och över geografiska gränser
- Verka för förbättrade pendlingsmöjligheter som ger ökad tillgänglighet till arbete och studier
- Verka för ökade investeringar och underhåll på för länet prioriterade stråk

Infrastrukturens värde ligger i dess funktionalitet och effekter. Människor och företag ska kunna nå varandra på ett hållbart och resurseffektivt sätt, genom en tillgänglig och tillförlitlig infrastruktur. Här krävs en kombination av flera insatser och lösningar, till exempel ökad elektrifiering på väg och järnväg och ökad produktion av och tillgänglighet till klimatneutrala bränslen. Andra möjligheter är genom innovativa transportlösningar, forskning och innovation inom alternativa bränslen och insatser som underlättar överflyttning till mer hållbara transportslag. Ökade transporter och ökat resande på järnväg är centralt för en mer hållbar transportinfrastruktur. Exporten från Dalarna är av nationell ekonomisk betydelse, så även vårt geografiska läge som nod och viktig för genomfart. Detta gör ökad redundans och kapacitet för godstransporter på järnväg med god anslutning till hamnar inte bara till ett lokalt och regionalt, utan också till ett nationellt intresse. Där järnvägsnätet inte är utbyggt behöver såväl större som mindre vägar förstärkas för att tåla mer resurseffektiva transporter för näringslivets behov. I de delar av länet där tillgängligheten på järnväg och väg inte räcker till är flyget en förutsättning för ett konkurrenskraftigt näringsliv, och därför är omställningen till klimatneutralt flyg avgörande.

Det är ett Dalarna där allas kunskaper och kompetenser tas tillvara och där individer, näringsliv, akademi, offentlig sektor och civilsamhälle utvecklas tillsammans, i samspel med omvärlden.

Med den snabba utvecklingen av drönarteknik följer ökade möjligheter att transportera mindre gods i luften. För att säkra hållbar affärs- och samhällsnytta av denna teknikutveckling krävs att samhället tar ett helhetsgrepp om hur det nedre luftrummet ska användas lokalt och regionalt, för att hantera allt ifrån intressekonflikter till juridiska frågor om övervakning och personlig integritet.

Personbilar kommer fortsatt vara en viktig del i hur människor och företag i Dalarna når varandra och omvärlden. Utbyggnaden av infrastruktur för elfordon och klimatneutralt drivmedel behöver därför påskyndas. En väl underhållen och utbyggd väginfrastruktur möjliggör kortare restider som knyter ihop länet och gör en större arbetsmarknad tillgänglig för boende på landsbygder och i mindre orter. Ytterligare en viktig del för såväl konkurrenskraft som miljömässigt hållbar omställning är fortsatt satsning på teknisk infrastruktur och digitalisering.

För en god konkurrenskraft är stärkta arbetsmarknadsregioner⁶ av stor vikt. Storleken på den lokala arbetsmarknaden har betydelse då en allt mer kunskapsintensiv ekonomi kräver mer högutbildad arbetskraft – en matchning som lättare uppnås i större arbetsmarknadsregioner. Dessutom innebär större arbetsmarknadsregioner ett större kundunderlag, de möjliggör högre specialisering inom näringslivet och är mindre känsliga för konjunktursvängningar. En större arbetsmarknadsregion erbjuder generellt fler karriärvägar och underlättar för medflyttande att hitta jobb vid rekryteringar, vilket sammantaget bidrar till attraktiviteten i en region.

EN VÄL FUNGERANDE KOMPETENSFÖRSÖRJNING

Position 2030:

- Dalarna har stärkt förutsättningarna för länets kompetensförsörjning genom väl fungerande struktur för matchning, höjd utbildningsnivå och ett utvecklat livslångt lärande

Prioriteringar:

- Skapa förutsättningar för god matchning mellan arbetskraftens kompetens och arbetsmarknadens behov
- Verka för att fler har en utbildning som ger en trygg försörjning och stärka det livslånga lärandet
- Verka för att fler har en akademisk utbildning samt stärka närvaron av akademi i alla delar av länet
- Verka för en jämställd och jämlik arbetsmarknad där allas kompetens tas tillvara

Kunskap ger människor möjlighet att växa och påverka sin livssituation. Tillgång till bildning, kunskap och kompetens är avgörande för såväl utvecklingen av samhället, god välfärd och tillväxt i näringslivet. När arbetsgivare inte hittar rätt kompetens hämmas den ekonomiska utvecklingen. Samtidigt försvagas den sociala hållbarheten när människor ställs utanför arbetsmarknaden. Med en åldrande befolkning behövs nya lösningar för god kompetensförsörjning.

En förbättrad matchning mellan arbetsmarknadens behov och arbetskraftens kompetens är nödvändig. Bland annat handlar det om att få till en bättre samverkan mellan utbildningsanordnare, branscher, näringsliv, civilsamhället och myndigheter samt över kommun- och länsgränser. Detta för att kunna erbjuda ett flexibelt, brett och bra utbud av utbildningsmöjligheter och andra kompetenshöjande insatser.

Nya kunskaper och kompetenser ger möjlighet till hållbar omställning. Snabb teknisk utveckling och digitalisering kräver kontinuerligt lärande och fortbildning. När behoven av kompetens snabbt förändras blir möjligheterna till livslångt lärande allt viktigare. I en tid när konkurrensen om kvalificerad arbetskraft tilltar så blir det en allt större utmaning för arbetsgivare att behålla kompetenser. Attraktiva arbetsgivare förstår att medarbetare är en nyckelkomponent som man investerar i och vårdar.

Sysselsättningsgraden behöver öka och skillnader i denna mellan grupper behöver minska. För att öka arbetskraftstillväxten måste den potential som finns inte minst bland utrikesfödda och ungdomar bättre tas tillvara. Det gäller även den äldre befolkningens kraft och kompetens.

Många i den grupp av människor som idag står till arbetsmarknadens förfogande har ett för stort gap till de kompetensbehov som finns hos länets arbetsgivare. De som står utanför arbetsmarknaden är inte en homogen grupp, därför krävs mer individanpassade insatser för att kunna få in fler på arbetsmarknaden. Här har exempelvis sociala innovationer och socialt entreprenörskap, men också folkhögskolor, viktiga roller att fylla.

Invandringen har varit viktig för att bättre kunna hantera kompetensförsörjningen då vi har en allt högre andel äldre och lägre andel i arbetsför ålder i länet. Dalarna hade till för några år sedan en relativt stor inflyttning av utomeuropeiskt födda som bidrog till en befolkningsökning, till att öka andelen barn, unga och invånare i arbetsför ålder och därmed har

varit ett viktigt tillskott till arbetskraften. Med en lägre invandring växer inte längre länets befolkning och andelen äldre i befolkningen ökar än mer.

För att kunna tillgodogöra sig de resurser som utrikes födda för med sig i form av kunskap och kompetenser behöver inkluderingen stärkas och integrationen på arbetsmarknaden bli bättre. Detta förutsätter bättre strukturer för kompetensutveckling; de som kommer hit med en lägre utbildningsbakgrund ska kunna bygga vidare på de kunskaper och erfarenheter de har, och kunskaper ska kunna valideras. Kunskaper i det svenska språket är en förutsättning för ett fullvärdigt deltagande i arbetsliv och samhälle. Det behövs ett inflöde av internationell kompetens för kompetensförsörjning, konkurrenskraft och hållbar regional utveckling. Mångfald är viktigt för förnyelse och för att utveckla kunskapssamhället.

Låga utbildningsnivåer är en utmaning i stora delar av Dalarna. Utbildningsnivåerna behöver öka på alla nivåer. Skillnader i utbildningsnivå mellan olika grupper behöver minska och könssegregerade utbildningsval brytas. En god och jämlik för- och grundskola är viktig för att ge alla barn och unga möjligheter till goda levnadsvillkor. Med detta som bas ökar förutsättningarna för att fler klarar den gymnasieexamen som är så viktig för etableringen på arbetsmarknaden. Med en alltmer kunskapsintensiv ekonomi ökar också behovet av eftergymnasialt utbildade. Här är en stark regional högskola med närvaro i hela länet viktig. Även andra utbildningsformer såsom folkhögskolor, yrkesvux och yrkeshögskolor bidrar till stärkt kompetensförsörjning i form av såväl bredd som spets.

EN NYSKAPANDE OCH INNOVATIV REGION

Position 2030:

- Dalarna har en hög innovationskraft som möter samhällsutmaningar och utvecklar såväl näringsliv som välfärd

Prioriteringar:

- Stimulera samspel mellan näringsliv, akademi, offentliga myndigheter och civilsamhälle för stärkt innovationsförmåga
- Stärka strategiska forsknings- och innovationsmiljöer med fokus på områden där Dalarna är starkt
- Verka för fler kunskapsintensiva företag med innovationskapacitet

Det är ett nyskapande Dalarna där utmaningsdriven innovation bidrar till ett gott samhälle och hållbar tillväxt.

En viktig framtidsfråga är att länets kommuner och Region Dalarna arbetar med verksamhetsutveckling och innovation som stärker förutsättningarna för offentlig sektor att klara sina grundläggande åtaganden. Offentlig sektor kan också

i upphandlingsprocesser främja innovation och hållbarhet genom att efterfråga hållbar funktion, vilket ökar möjligheterna att hitta nya lösningar på olika samhällsutmaningar.

För att underlätta ett utåtblickande och interregionalt förhållningssätt till det egna innovationssystemet förordar EU att alla så kallade NUTS 2-regioner⁸ ska ha strategier för smart specialisering (RIS3).⁹ Sedan 2022 har Dalarna en sådan strategi, *Dalarnas strategi för regional innovation 2022–2028*. I den lyfts fem kunskapsområden och två horisontella perspektiv som centrala för att stärka Dalarnas förnyelseförmåga. Arbetet genomförs inom samverkansplattformar där näringsliv, offentlig sektor, civilsamhälle och akademi möts för att arbeta tillsammans. De horisontella perspektiv av särskild betydelse som betonas i strategin är ökad jämställdhet och ökad digital mognad, eftersom dessa är avgörande för hållbar smart specialisering och stärkt konkurrenskraft.

För att lösa dagens och morgondagens samhällsutmaningar och för utveckling och konkurrenskraft krävs ökad innovationskraft, det vill säga rörelse för fler nya idéer, varor, tjänster och processer. Individers, företags, organisationers och offentlig sektors innovationsförmåga påverkar platser utvecklingskraft och möjligheter till omställning. För innovativa lösningar på samhällsutmaningarna behöver många olika aktörer med olika perspektiv samverka. Det kan handla om samverkan mellan små, medelstora och stora företag inom eller emellan branscher och kluster. Det kan också handla om samverkan mellan flera typer av aktörer i samhället, bl.a. företag, det civila samhällets organisationer, forskningsinstitut, universitet och högskolor samt andra offentliga aktörer.

Det finns många kunskapsintensiva företag med en hög innovationskapacitet i Dalarna. För att bättre ta tillvara, utveckla och kommersialisera innovationer behöver dock strategiska innovationsmiljöer stärkas och ges förutsättningar för långsiktighet. Ett stärkt innovationsarbete kan bidra till fler kunskapsintensiva företag och ökade förädlingsvärden. Innovationskraften gynnas av mångfald och inkludering. Innovationsstödsystemets tjänster behöver nå ut i fler delar av länet för ökad innovationskraft i hela Dalarna.⁷

7 OECD (2018). Enhanced Strategy for Economic Transformation based on Smart Specialisation (2021–2027) – Analysis prepared for Region of North–Middle Sweden. Rapport

8 Här ingår Dalarna, tillsammans med Gävleborg och Värmland, i det som benämns Norra Mellansverige.

9 Smart specialisering är en metod som används av regioner för att identifiera och prioritera områden med potential för hållbar tillväxt i syfte att stötta ekonomisk omvandling samt förstärka regioners konkurrenskraft. Arbetssättet bygger på grundlig analys och kontinuerlig dialog mellan aktörerna i innovationssystemet i så kallade entreprenöriella upptäckarprocesser (EDP). Arbetssättet bygger på grundlig analys och kontinuerlig dialog mellan aktörerna i innovationssystemet i så kallade entreprenöriella upptäckarprocesser (EDP).

ETT SAMMANHÅLLET DALARNA

I ett sammanhållet Dalarna finns goda livsmiljöer som skapar en känsla av närhet. Det är ett Dalarna fyllt av engagemang, där människor upplever delaktighet och tillsammans bidrar till en hållbar utveckling och god beredskap. Det är ett inkluderande, jämställt, och jämlikt Dalarna där människor mår bra och där alla ges möjlighet att utvecklas.

Den sociala dimensionen av hållbarhet i det regionala utvecklingsarbetet handlar om att alla människor, utifrån sina behov och förutsättningar, ges likvärdiga möjligheter att delta i samhällsutvecklingen. Ju fler som känner sig delaktiga, desto mer utveckling kan åstadkommas.

GODA LIVSMILJÖER MED KÄNSLA AV NÄRHET

Position 2030:

- I Dalarna finns en bredd av boendeformer, som motverkar segregation och polarisering
- I Dalarna finns attraktiva livsmiljöer och grundläggande service i alla delar av länet

Prioriteringar:

- Utveckla en regionalt sammanhållen samhällsplanering som bidrar till goda och inkluderande livs- och boendemiljöer
- Möjliggöra ett varierat bostadsbyggande
- Verka för ökad tillgänglighet till service för boende, företag och besökare
- Verka för ökad tillgänglighet till vård och omsorg
- Verka för ökad tillgänglighet till kultur och bildning
- Stärka digital infrastruktur och delaktighet

I ett sammanhållet Dalarna finns goda livsmiljöer som skapar en känsla av närhet och tillit.

Goda livsmiljöer som upplevs trygga och inkluderande är en förutsättning för att människor ska må bra. Olika platser i Dalarna har olika utmaningar och möjligheter, bland annat beroende på om det är platser med växande eller krympande befolkningsunderlag, att

möta dessa behov. För att möta de utmaningar Dalarna har,

med en ojämn befolkningsutveckling och stora skillnader mellan tätta och glesa miljöer, krävs flera förändringar och olika typer av insatser. På en övergripande nivå behövs en ökad insikt om att

olika platser i länet samspelar med, och är beroende av varandra. Med utgångspunkten att allt utvecklingsarbete ska vara platsbaserat ska den geografiska sammanhållningen stärkas och olika platser förutsättningar och resurser tas tillvara.

Fysisk planering är ett redskap för att hantera de intressekonflikter som kan uppstå mellan tätta och glesa miljöer samt mellan olika intressen som till exempel mellan boende och livsmedelsförsörjning. Platser för människor att mötas på är en viktig del i arbetet för en levande demokrati, och där människor möts kan nya idéer uppstå. Omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, tillsammans med delaktighet och engagemang hos invånarna, ger förutsättningar för ett hållbart, jämlikt och inkluderande samhälle.

För kommunernas planering finns etablerade arbetssätt, medan den mellankommunala och regionala planeringen behöver stärkt samordning. Här har den regionala strategiska planeringen en nyckelroll genom att förena frågor om bebyggelse, infrastruktur, kollektivtrafik, energi och kompetensförsörjning och skapa gemensam riktning. Ett rumsligt perspektiv tydliggör hur platser och funktionella geografier samverkar, både inom länet och över dess gränser. Genom gemensamma kartunderlag kan mönster och skillnader synliggöras och ge underlag för mer välgrundade beslut.

Det är ett Dalarna fyllt av engagemang, där människor upplever delaktighet och tillsammans bidrar till en hållbar utveckling och god beredskap.

Ett Dalarna som upplevs nära ska möjliggöra för människor och företag att på ett hållbart och resurseffektivt sätt nå varandra, genom en tillgänglig och tillförlitlig transportinfrastruktur, en fungerande kollektivtrafik, en utbyggd digital infrastruktur, och en god bebyggd miljö. Ett Dalarna som upplevs nära karaktäriseras av en hållbar och sammanhållande samhällsplanering, som knyter ihop arbetsmarknadsregioner och studieorter med goda livsmiljöer och tar tillvara platserns möjligheter.

För utvecklingskraft i hela länet är det viktigt att säkra tillgången till service, vård, fritidsaktiviteter och kultur. Människor behöver ha en god tillgänglighet till såväl statlig som regional och kommunal service. Tillgången till service påverkar också människors levnadsvillkor och är viktigt för en plats attraktivitet. God tillgång till vård bidrar exempelvis till människors känsla av trygghet medan ett rikt kulturliv och utbud av idrotts- och fritidsaktiviteter gör länet attraktivt för både invånare och besökare och stärker förutsättningarna för väl fungerande välfärd och demokrati.

Tillgång till en snabb och robust digital infrastruktur är en grundförutsättning för att bo och verka i hela Dalarna. Fysiska och digitala mötesplatser gör att vi når både varandra och omvärlden. För att digitaliseringen ska bli inkluderande och bidra till regional utveckling krävs dock mer än teknik. Det behövs insatser som stärker digital mognad, kunskap och färdigheter, och som skapar förutsättningar för alla invånare att använda digitala tjänster och verktyg, oavsett geografisk plats, socioekonomiska villkor eller digital kompetens. Genom att kombinera inves-

teringar i infrastruktur med åtgärder för delaktighet och kompetenshöjning skapar vi ett Dalarna där ingen lämnas utanför den digitala omställningen. Teknikutveckling och digitalisering kan minska betydelsen av geografiska avstånd och öppna nya möjligheter för arbete, service och gemenskap.

ENGAGEMANG OCH DELAKTIGHET FÖR UTVECKLING OCH GOD BEREDSKAP

Position 2030:

- Dalarna präglas av ett starkt och inkluderande samhällsengagemang
- I Dalarna känner människor delaktighet och tillit till det demokratiska systemet
- I Dalarna finns en god beredskap, som grundar sig i organisationers och individers förmåga att samverka

Prioriteringar:

- Möjliggöra en ökad involvering och aktivt medskapande i samhällsutvecklingen
- Stärka samhällskontraktet och öka samhörighet och tillit, mellan människor och till samhället
- Verka för ökad samverkan mellan offentlig sektor, näringsliv och civilsamhälle

Att stärka sammanhållningen och med det den sociala hållbarheten, är viktigt för Dalarnas utveckling. Ett socialt hållbart samhälle tål påfrestningar, är anpassningsbart och resiliert. Det är människorna i Dalarna som är regionens främsta resurs – som individer och del av familjer, andra gemenskaper, organisationer och företag. Människors känsla av sammanhang och delaktighet är centrala delar i det som ibland benämns socialt kapital. När människor känner sig som en del av samhället leder detta ofta också till en hög tillit till andra människor. Att den representativa demokratins institutioner, såsom kommuner, region och myndigheter, är väl fungerande och uppbär människors tillit är centralt för en levande demokrati. En hög tillit till andra underlättar även möten mellan människor där nya idéer kan uppstå och utvecklas.

Tillit, nätverk och samarbete är avgörande för en god beredskap eftersom de gör samhället bättre rustat att möta förändringar och hantera kriser. Genom starka relationer och samhällsgemenskap kan individer och samhällen lättare klara svåra situationer genom att dela resurser, sprida information och ge varandra stöd när officiella system är överbelastade.

Att människor kan förenas och arbeta i egna organisationer för sina värden och intressen är en viktig demokratisk och samhällsutvecklande funktion för länet. Civilsamhällets aktörer och verksamheter spelar viktiga roller som demokratiaktörer, samhällsutvecklare och samarbetspartners och bidrar till arbetet att finna nya lösningar för att möta olika samhällsutmaningar. Kultur har värden i sig och är därför betydelsefull för samhällsutvecklingen både som mål och som medel. Ett aktivt kulturliv, genom vilket medborgarna kan mötas, är ett fundament för en demokratisk utveckling. Uttrycksförmåga och kreativitet stärks när vi upplever, skapar och lär oss nytt. Ett rikt och växande kulturliv i Dalarna bidrar till att utveckla demokratin och samhällsengagemanget i länet.

EN INKLUDERANDE, JÄMLIK OCH JÄMSTÄLLD REGION MED GOD HÄLSA

Position 2030:

- Jämlika livsvillkor och god hälsa ger alla människor i Dalarna möjlighet att utvecklas

Prioriteringar:

- Verka för ökad jämlikhet och jämställdhet
- Verka för ökad inkludering
- Verka för ett stärkt barn- och ungdomsperspektiv
- Verka för att äldres möjligheter att delta och bidra i samhället stärks
- Verka för god och förbättrad hälsa

Ojämligheten ökar i Sverige och i Dalarna. Framförallt ökar de ekonomiska klyftorna mellan olika grupper i samhället men även boendesegregationen är en utmaning. Det har också skett en ökad polarisering mellan stad och landsbygd i takt med att allt fler människor bor i städer jämfört med landsbygden och att service och arbetstillfällen försvunnit. Om de socioekonomiska klyftorna blir alltför stora riskerar de att motverka sammanhållning, tillit och trygghet i samhället. Det riskerar i sin tur att försvaga demokratin, exempelvis genom systematiska skillnader i valdeltagande, faktiskt eller upplevt inflytande samt delaktighet och engagemang. På vissa håll i Dalarna finns tecken på ett urholkat samhällskontrakt och ökad kriminalitet. Det behövs ett fortsatt starkt samhällskontrakt där människor känner att de har både rättigheter och skyldigheter, och tar ett gemensamt ansvar för samhällets utveckling.

Regionalt utvecklingsarbete främjas av jämställdhet; en kultur som inte är diskriminerande möjliggör för alla människor att utvecklas utifrån sina förmågor och låter rätt person vara på rätt plats. Jämställdhet gör att humankapitalet används effektivare, det fördjupar demokratin och ökar den regionala innovationsförmågan. Kvinnor och män i Dalarna ska ha samma förutsättningar att nå inflytande i det regionala utvecklingsarbetet och på likvärdiga villkor få tillgång till de resurser som finns för satsningar på hållbar regional utveckling.

Aktörer behöver i större utsträckning än vad som sker idag, efterfråga kunskaper och åsikter hos de målgrupper och invånare som berörs av olika utvecklingsinsatser. Det ska finnas goda möjligheter att göra sin röst hörd och viktig information ska

finnas tillgänglig för alla oavsett kön, ålder, förmågor och bakgrund. Nationella minoriteter däribland sverigefinnar och urfolket samerna, bidrar till Dalarnas utveckling.

Ett särskilt ansvar finns

att ge dessa möjlighet till inflytande i det regionala utvecklingsarbetet. Ett sammanhållet Dalarna är ett inkluderande Dalarna där alla människor ges förutsättningar att utvecklas och känna att de är en del i samhällsutvecklingen.

Det är ett inkluderande, jämställt, och jämlikt Dalarna där människor mår bra och där alla ges möjlighet att utvecklas.

Hållbar utveckling kräver förståelse för och kunskap om framtida generationers utmaningar och behov. FN:s konvention om barnets rättigheter, eller barnkonventionen som den ofta kallas, är svensk lag och syftar till att ge barn oavsett bakgrund rätt att behandlas med respekt och att få komma till tals. Barn och unga i Dalarna måste ges möjlighet att ta en aktiv del i samhällsutvecklingen för att målen i Dalastategin ska kunna uppnås. Utvecklingsaktörer i Dalarna måste därför ha ett barn- och ungdomsperspektiv kombinerat med ungas eget perspektiv. Detta leder på sikt till utveckling av demokratin och högre tilltro till demokratiska beslutsstrukturer. På samma sätt ska äldre människor i Dalarna känna att de har goda möjligheter till självbestämmande och självständiga liv. Äldre människors erfarenhet och kompetenser ska tas tillvara. Som äldre ska man känna sig delaktig i samhällsutvecklingen och man ska kunna åldras i trygghet.

Folkhälsan varierar hos befolkningen och personer med lägre utbildningsnivå har generellt sett en sämre hälsa och sämre förutsättningar för en god hälsa än de med högre utbildningsnivå. Det finns även geografiska skillnader i folkhälsa. En god ekonomisk och miljömässig utveckling ger förutsättningar för att få en socialt hållbar utveckling där människor kan ha ett gott liv och en god hälsa. Omvänt är en socialt hållbar utveckling en förutsättning för hållbar ekonomisk utveckling, bl.a. bidrar en välmående befolkning till att fylla det behov av arbetskraft som behövs. Att verka för en god hälsa är också ett sätt att rusta samhällets motståndskraft vid kriser.¹⁰

10 Sveriges kommuner och regioner (2021). *För ett motståndskraftigt samhälle*

BILAGOR

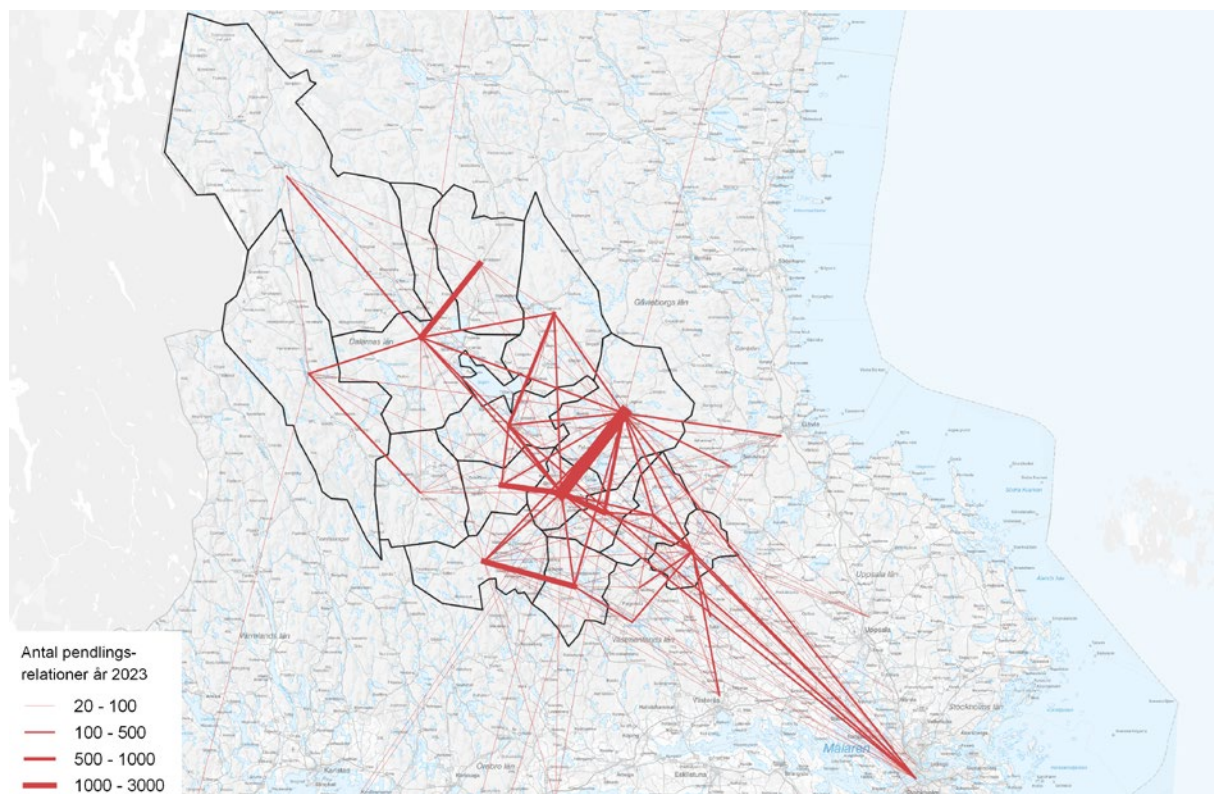
DALARNA IDAG

Dalarna 2021 har strax under 290 000 invånare och består av 15 kommuner. Det är Sveriges fjärde största län till ytan med en stor variation av natur- och kulturlandskap, fjäll, sjöar, skog, jordbruksmark, som tillsammans bidrar till länets karaktär. Länet präglas av en flerkärnighet med många kommuner, flera av dem små befolkningsmässigt. Här ryms landsbygder, samhällen och städer med stora ytor som är mycket glest befolkade. Länets nordligaste del ingår i det geografiska området Sápmi.¹¹

Dalarnas största regionala centrum är Falun-Borlänge, som också utgör den största arbetsmarknadsregionen. En positiv utveckling och tillväxt i Falun-Borlänge är viktigt för utvecklingen i hela Dalarna, men på samma sätt är Falun-Borlänge beroende av en god utveckling i övriga länet. Här är flera länsgemensamma funktioner lokaliserade, såsom exempelvis Högskolan Dalarna, länsstyrelsen,

stora delar av länskulturen och länets största sjukhus. Här finns också länets logistiknav. Mora, Avesta och Ludvika är delregionala noder. Runt länets noder finns goda möjligheter att utveckla mer sammanhållna marknader för arbete, studier, boende och service. Många människor i Dalarna har också sina arbetsplatser utanför länet, inte minst i våra grannregioner samt i Norge.

I Dalarna ligger tätorterna i ett pärlband längs tydliga stråk, inom regionen men också i ett nationellt sammanhang. Det geografiska läget ger närhet till nationella och internationella marknader och med flera viktiga transitstråk är Dalarnas infrastruktur inte bara viktig för utvecklingen inom länet utan också för hela Sverige. Läget relativt mitt i landet är en fördel för människor som vill ta sig till och från länet. I alla tider har det rört sig människor till och från Dalarna, något som har satt sin prägel på länet och bidragit till utveckling.

En pendlingsrelation innebär att en individ bor i en kommun och arbetar i en annan. I denna karta illustreras pendlingen åt båda håll, så kallad bruttopendling (ex. både de som pendlar från Älvdalen till Mora och de som pendlar från Mora till Älvdalen). Pendlingen illustreras på kommunnivå där linjerna startar och slutar i kommunernas centroid, dvs. i mitten av varje kommun. Pendling till och från andra länder är inte med i denna karta.

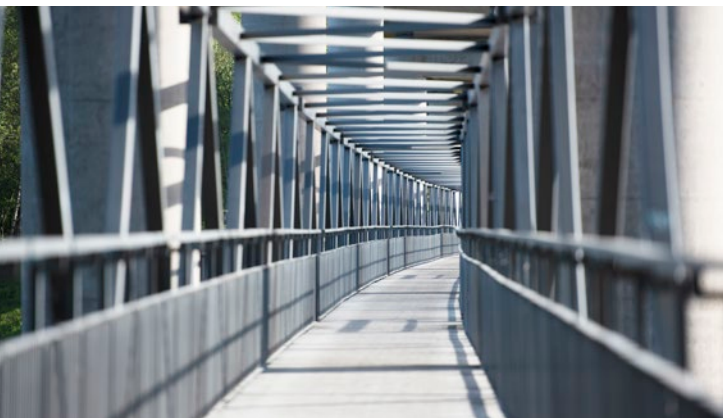
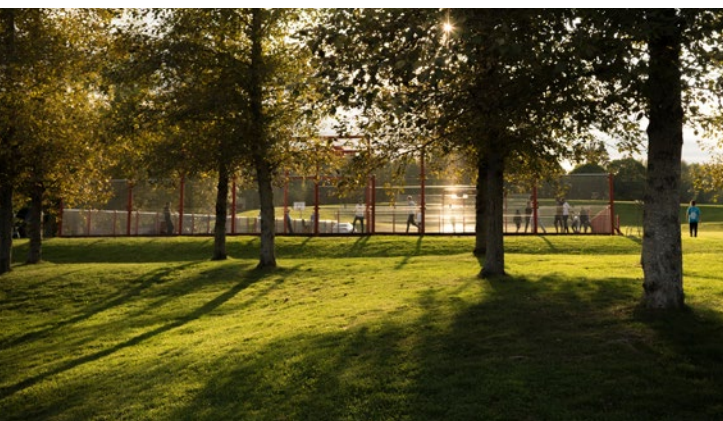
¹¹ Området omfattar de nordligare delarna av Sverige, Norge, Finland och ryska Kolahalvön. I Dalarna finns Sveriges sydligaste sameby – Idre sameby, tillsammans med Ruvthen sijte sameby.

I Dalarna finns världsledande stål-, trä- och elkraft-industri; globala företag vars konkurrenskraft bygger på innovation, forskning och utveckling. Dalarnas näringsliv bidrar mycket positivt till Sveriges ekonomi genom en stor export. Här finns även mängder av små och medelstora företag och en företagarkultur där tradition möter förnyelse. Bygg, handel och service är framträdande branscher med stor betydelse för den regionala arbetsmarknaden.

Dalarna har också en stark och växande besöksnäring och är idag en av de största besöksdestinationerna i landet utanför de tre storstadsregionerna. Besöksnäringen har särskild betydelse då den påverkar många olika delar av samhället. Exempelvis gör den att människor upptäcker länet och den kan möjliggöra service på platser med lågt befolkningsunderlag. Kulturella och kreativa näringar är ett betydande område i skärningspunkten mellan kultur och näringsliv. Jord- och skogsbruk är viktiga basnäringar, betydelsefulla inte minst för miljömässigt hållbar omställning och resiliens. Skogen har också viktiga värden som kolsänka och för fritid, rekreation och natur- och kulturvärden.

Det finns ett rikt utbud av friluftsliv, idrott och kultur i Dalarna, tillsammans med ett mångsidigt föreningsliv och en aktiv folkbildning. Detta bidrar både till glädje för boende och besökare och till enskildas förvärvsinkomst, företags omsättning och kommuners skatteintäkter.

Dalarna är mångfald, av människor, företag, organisationer, miljöer och platser. Alla är viktiga och samspelar i ett ömsesidigt utbyte med omvärlden och omgivningen, utifrån sina olika förutsättningar och möjligheter. Att knyta ihop dåtid med nutid ger styrka och kraft framåt.

SAMHÄLLSUTMANINGAR SOM DRIVKRAFT FÖR DALARNA

I en alltmer sammankopplad värld är större övergripande trender och utmaningar gemensamma för många regioner och länder. Hur platser påverkas skiljer sig däremot åt, både beroende på platsens förutsättningar och dess beredskap. I detta avsnitt beskrivs kortfattat övergripande trender och utmaningar, och hur de påverkar Dalarna.¹²

God kompetensförsörjning trots åldrande befolkning och urbanisering

Den tydligaste demografiska trenden i västvärlden är att låga födelsetal och ökad livslängd har medfört en allt äldre befolkning. Sett till det som kallas försörjningskvot¹³ så är Dalarna det län i Sverige som har lägst andel i arbetsför ålder i relation till övrig befolkning. Inom det nästa årtiondet innebär den här utvecklingen att Dalarna kommer att ställas inför ett läge med arbetskraftsbrist, minskad skattekraft och ökad efterfrågan på välfärdstjänster. För länets arbetsgivare medför den åldrande befolkningen allt större utmaningar att hitta rätt kompetens och det krävs därför nya lösningar för att säkra kompetensförsörjningen och relaterade utmaningar.

Dalarna är också ett av de till ytan största och mest glest befolkade länen i EU och Sverige. Det finns samtidigt stora inomregionala skillnader där södra och mellersta Dalarna har en tätare och yngre befolkning än de norra länsdelarna. Att befolkningen är yngre i tätare miljöer beror framförallt på ett tidigare födelseöverskott och inflyttning från andra länder. Detta innebär att urbanisering är starkare kopplad till platserns demografi än till flyttmönster inom landet. En regional utmaning är att få fler unga att välja att bo i hela Dalarna.

En växande respektive en krympande befolkning medför olika typer av utmaningar för olika platser i Dalarna. Ett krympande befolkningsunderlag medför inte minst svårigheter att upprätthålla lokal service, vilket i sin tur kan bidra till ytterligare befolkningsminskningar och också skapa en känsla av utanförskap. Ett växande befolkningsunderlag medför andra utmaningar. Det ställs bland annat krav på nya bostäder för att undvika trångboddhet, och infrastruktur behöver byggas ut vilket är förenat med stora kostnader. Kommuner med en stor eller växande besöksnäring behöver hantera skillnader i tryck på sina verksamheter beroende på säsong, samt utmaningar med tekniska försörjningssystem och annan infrastruktur.

Befolkningsökningen under 2010-talet är en följd av ökad invandring. En minskad invandring i kombination med lägre födelsetal har dock lett till en minskad befolkning de senaste åren. Då de som invandrar till Sverige generellt sett är yngre än de inrikes födda kan invandring också bidra till förnygring av befolkningen och därmed vara en del i lösningen att hantera den demografiska utmaningen – under förutsättning att de som invandrar integreras på arbetsmarknaden och inkluderas i samhället.

Hållbar tillväxt förutsätter goda livsmiljöer och möjliggörande fysisk infrastruktur

Utvecklingen talar för att människor i allt högre utsträckning väljer, och vill kunna välja, utbildning och arbete oberoende av bostadsort. Samtidigt finns också ofta rätt kompetens för organisationer och företag på andra orter än där man är lokaliserad. Många arbetsuppgifter kan idag ske på distans, men fysisk infrastruktur är fortfarande en central fråga. Den regionala arbetsmarknadens funktionssätt är därmed beroende av goda livsmiljöer och god möjliggörande infrastruktur. Lokala arbetsmarknadsregioner (LA-regioner) är en indelning som syftar till att beskriva arbetsmarknaders funktionalitet baserad på pendling.¹⁴

God infrastruktur i kombination med goda livsmiljöer som erbjuder diversifierade boendeformer och bidrar till god folkhälsa blir med detta viktiga delar i arbetet för en hållbar regional utveckling och tillväxt. Goda livsvillkor behöver skapas både på större och mindre orter. Tillgång till en utökad arbetsmarknadsregion är speciellt viktigt för boende på mindre orter där utbudet på orten är begränsat. Goda pendlingsmöjligheter och korta restider är avgörande.

Det är inte bara människors rörlighet som ökar, så gör även förflyttningen av varor och gods. Dalarnas utsträckta geografi utgör en särskild utmaning ur hållbarhetssynpunkt där insatser för ökad fysisk tillgänglighet och ökade flöden kan leda till negativ klimatpåverkan. En regional utmaning för Dalarna är således att möjliggöra stärkta arbetsmarknadsregioner och god fysisk infrastruktur samtidigt som klimatpåverkan minskar. En god transportinfrastruktur är, tillsammans med infrastruktur för elenergi och digital infrastruktur, också helt centralt för att klara industrins framtida behov.

¹² Detta avsnitt baseras bland annat på rapportserie från Regional utvecklingsförvaltning. Se ytterligare hänvisning i slutet av strategin.
¹³ Försörjningskvot = relationen befolkning i arbetsför ålder mot barn, unga och pensionärer
¹⁴ Med detta avses SCB:s indelning av s.k. LA-regioner, som definieras av pendlingsströmmar över kommungränser.

Teknisk utveckling och digitalisering skapar möjligheter men kräver ny infrastruktur och nya kompetenser

Teknologiska förändringar har ofta stora samhälls-effekter. Just nu ser vi inte minst en snabbt växande digitalisering som påverkar alla delar av samhället, från välfärdstjänster och arbetsmarknad till hur vi tar till oss information och interagerar med varandra. Med digitalisering menas arbetssätt, processer och beteenden som förändras i snabb takt med stöd eller på grund av ny teknik och datadriven utveckling.

I Dalarna syns detta på flera sätt. Inom exempelvis tillverkningsindustrin har en digitaliserings- och automatiseringsprocess inneburit färre jobb. Samtidigt har de företag som genomgått denna process kunnat upprätthålla sin konkurrenskraft, och denna effektivisering har också frigjort arbetskraft i en tid med svår arbetskraftsbrist inom de flesta branscher. Digitaliseringen har också bidragit till att de stora affärsbankerna i stor utsträckning minskat sin närvaro i länet, framförallt i kommuner med mindre befolkningsunderlag. Detta kan utgöra ett hinder för små företag att få tillgång till krediter för att utveckla sin verksamhet, något som i sin tur kan hämma utvecklingen i länet.

Betydelsen av en plats är under förändring i och med digitaliseringen. Det ställer nya krav på verksamheter som tidigare har varit knutna till en särskild plats. Hur platsens betydelse kommer att se ut och utvecklas i en allt mer digitaliserad värld är en intressant och viktig fråga i det regionala utvecklingsarbetet. Genom digitalisering kan vi påverka alla delar av vårt regionala utvecklingsarbete; saker, system och samhälle, inklusive beteende och tillit. Ibland är digitalisering ett måste för överlevnad och effektivitet, men utgör samtidigt en konkret möjlighet för utveckling.

Regionala skillnader i såväl digital infrastruktur som digital kompetens påverkar förutsättningarna för människor, platser och företag att tillgodogöra sig digitaliseringens möjligheter. Utgångspunkten är att tillvarata digitaliseringens möjligheter inom alla områden, i hela länet och säkerställa digital inkludering och tillgänglighet.

Parallellt, och som en förutsättning för såväl ökad digitalisering som miljömässig omställning sker också en ökad elektrifiering. Tillgång till en tillförlitlig och hållbar energitillförsel är och kommer att vara en allt viktigare förutsättning för många verksamheter och för platserns konkurrenskraft.

Global konkurrens ökar behovet av innovation och samverkan

Globaliseringen har förändrat hur människor, företag och samhällen agerar och interagerar. Den globala ekonomin har bidragit till ett ökat välstånd, ett välstånd som dock i stora delar fördelats ojämnt. Den snabba tillväxten har också skett utanför de gränser som planeten klarar av, en del i detta är den ökning av transporter som följt med globaliseringen.

Som en följd av globalisering och teknikutveckling har förutsättningarna för företags konkurrenskraft förändrats, och företag i Dalarna konkurrerar idag på marknader bortom länets och Sveriges gränser. Kunskapsekonomin växer och med det behovet av rätt kompetens och innovation. Globala företag har en viktig roll också för innovationskraft och stärkt konkurrenskraft hos små och medelstora företag. Ökad samverkan mellan små och stora företag, offentlig sektor och akademi är därför viktig för Dalarnas samlade konkurrenskraft. Några regionala utmaningar är här bättre matchning för arbetsmarknadens behov och att utbildning på alla nivåer har sådan kvalitet att den står sig i nationell och internationell jämförelse.

För ett exportberoende land som Sverige innebär globaliseringen både möjligheter och potentiella risker. Även om Dalarna har dragit nytta av en ökad globalisering så medför beroendet av varor och tjänster från andra länder också en sårbarhet för både näringsliv och samhälle. Ökad protektionism och handelshinder skulle kunna få konsekvenser för länet.

Stärkt sammanhållning och upplevelse av trygghet, delaktighet och inkludering behövs i tider av växande polarisering

Sammanhållningen i samhället är en fråga som kommit allt högre på dagordningen under senare år. Sverige är ett av de mest jämlika länderna i världen, men också det OECD-land där den ekonomiska ojämlikheten ökar allra mest.¹⁵ Att skillnaderna i inkomster ökar får konsekvenser på människors förutsättningar för god hälsa, bra levnadsförhållanden och i slutändan även livskvaliteten. Ökade klyftor, framför allt ökad andel relativt fattiga, kan även få negativa konsekvenser på den ekonomiska tillväxten, till exempel genom försämrade möjligheter för individer med resurssvaga föräldrar att utveckla sina förmågor.¹⁶

15 OECD (2011). *Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising*, OECD Publishing, Paris och Långtidsutredningen 2019, huvudbetänkande (2019), SOU 2019:65
16 Sweco (2021). *Håller utvecklingen i Sveriges regioner? En analys av regional hållbarhet baserat på mätsystemet BRP+*

Tilliten till många viktiga samhällsfunktioner i Sverige och i Dalarna är hög, men det finns bekymmersamma trender med en ökad polarisering, tilltagande inomregionala skillnader, boendesegregation och utanförskap hos individer och i delar av samhället. En sviktande tillit underminerar på sikt det demokratiska systemet. Tydliga skillnader i exempelvis psykisk och fysisk hälsa och utbildningsnivå mellan grupper är några utmaningar för länet. Att involvera unga mer i samhällsutvecklingen är en annan utmaning, liksom inkludering av grupper som har svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden.

Hållbar utveckling och tillväxt förutsätter miljömässig omställning

Effekterna av klimatförändringarna blir allt mer allvarliga. För världen som helhet medför klimatförändringarna en ökning av katastrofer och kriser i form av översvämningar, torka, stormar, utslagna ekosystem och hot mot den biologiska mångfalden, nya sjukdomar, konflikter om vatten och andra resurser samt människor på flykt.

Ett förändrat klimat ger följdverkningar som medför ökade påfrestningar på såväl miljö som samhälle. Det beräknas bli större variationer i temperatur och nederbörd. Risker för skred och ras samt effekter på vägar och infrastruktur finns i stora delar av Dalarna. Länet har under de senaste åren drabbats av såväl stora bränder som översvämningar. Ett gradvis varmare klimat påverkar bland annat snötillgången och leder till förlust av biologisk mångfald men också fler

invasiva arter. Också förutsättningarna för vårt lokala jord- och skogsbruk påverkas när den biologiska mångfalden hotas.

För att klara klimatutmaningen krävs en hållbar omställning, och den behöver ske här och nu och i snabb takt. Parisavtalet är ett globalt klimatavtal som trädde i kraft 2016. En av de viktigaste punkterna i avtalet är den globala uppvärmningen behöver hållas långt under två grader och strävan är att begränsa den till 1,5 grader. För att åstadkomma detta krävs kraftigt minskade utsläpp av växthusgaser. En miljömässigt hållbar omställning är en grundläggande utmaning som berör alla delar av samhället, från global till lokal nivå inom alla sektorer.

Sammantaget kan vi konstatera att samhället är under stort omvandlingstryck. Dalarna påverkas av vad som händer i världen, men Dalarna kan också påverka världen. Ovan beskrivna samhällsutmaningar är utgångspunkt för Dalastrategin och ett hållbart Dalarna är ett Dalarna som möter utmaningarna och vänder dem till möjligheter.

LÄSHÄNVISNINGAR

OECD (2011). *Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising*, OECD Publishing, Paris och Långtidsutredningen 2019, huvudbetänkande (2019), SOU 2019:65

OECD (2018). *Enhanced Strategy for Economic Transformation based on Smart Specialisation (2021-2027)* - Analysis prepared for Region of North-Middle Sweden. Rapport

Sveriges kommuner och regioner (2021). *För ett motståndskraftigt samhälle*

Sweco (2021). *Håller utvecklingen i Sveriges regioner? En analys av regional hållbarhet baserat på mätsystemet BRP+*

För aktuella delstrategier och annat relaterat material, se www.dalarnasutveckling.se

Dalastrategin är Dalarnas regionala utvecklingsstrategi.
Den regionala utvecklingsstrategin ska vägleda
kommuner, näringsliv, akademi, det civila samhället
samt länsstyrelse och andra statliga myndigheter i det
gemensamma arbetet med regional utveckling.

www.dalarnasutveckling.se

